

סוד ההתחשבות בקרבן 'עולה ויורד' – בחטאים מסויימים

על שלשה חטאים מביא קרבן "עולה ויורד"

פרק ו' ויקרא פרק ה'
שבועת העדות

(א) וּנְפֹשׁ בִּי תַחַטָּא וְשִׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע
אִם לֹא יִגִּיד וְנָשָׂא עֹנוֹ:

טומאת מקדש וקדשיו

(ב) אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכֹל דְבַר טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ
בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת שָׂרָץ טְמֵאָה וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא
טְמֵאָה וְאִשָּׁם:

(ג) אוֹ כִּי יִגַּע בְּטִמְאַת אָדָם לְכֹל טְמֵאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנִעְלַם
מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאִשָּׁם:

שבועת ביטוי שפתיים

(ד) אוֹ נֶפֶשׁ בִּי תִשָּׁבַע לְבִטָּא בְּשִׁפְתַיִם לְהִרְעוֹ אוֹ לְהִיטִיב לְכֹל
אֲשֶׁר יִבְטֵא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאִשָּׁם לְאַחַת
מֵאלֹהִים:

רש"י על ויקרא פרק ה' פסוק ד'

ונעלם ממנו – ועבר על שבועתו (שבועות כו) כל אלה בקרבן
עולה ויורד כמפורש כאן אבל שבועה שיש בה כפירת ממנו אינה
בקרבן זו ללא בחטא: [כמבואר לקמן ו', כא].

(ה) וְהָיָה כִּי יִאָּשֵׁם לְאַחַת מֵאלֹהִים וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלָיָה:

וממשיך הכתוב לבאר שקרבנם של שלוש אלו "עולה ויורד":

העשירי מביא נשבה או עשירה

הדל מביא שתי חורים או שני בני יונה

דני דלות מביא עשיריית האיפה סולת למנחה

ונשאלת השאלה המוסרית-ערכית:

מה פשר הכרוטקציה לשלישית-חטאים זו דווקא ?

אמנם גם יולדת ומצורע זוכות לקרבן "מתחשב" זה
ברם, קרבנם על מצבי-אונס או מצב גופני ומגיעה להם 'התחשבות'

אבל בשאר חטאות – אין הנחות !

הבה נחפש "מכנה-משותף לשלישייה זו:

החטא	כוונה	עונש	נזק ממוני
שבועת העדות	מוזר	-	הפסד התובע
טומאת מקדש וקדשיו	שוגג	כרת	-
ביטוי שפתיים	שוגג	-	-

ספר החינוך - מצוה קנג

... הקל עליהם הכפרה בחטאים האלה הנוכחים להיותם כפי עושר
בני אדם ועניים, לפי שכשלונום קרוב אצל בני אדם, שאין ספק
כי חטא הלשון קרוב ותמידי יותר מחטא המעשה, וזה יספיק
לך על השבועות: גם על ענין טומאת מקדש וקדשיו ידוע
שהכשלון מצוי בו...

- טעם להקלה בכפרתו - אבל יקל לפני ולעשיר בשווה
- שתיים מהחטאים אינם ב'כרת' – למה מחייבם חטאת

אך מדוע אין רש"י מתייחס כלל לסיבת-ההתחשבות?

(ה) וְהָיָה כִּי יִאָּשֵׁם לְאַחַת מֵאלֹהִים וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלָיָה:

רמב"ן על ויקרא פרק ה' פסוק ה'

(ה) והתודה אשר חטא עליה.... אבל לא אמר כאן "וסמך ידו", בעבור
שפירש בכל החטאות למעלה שהם טעונים סמיכה, וכן בקרבנות
הנדבה.

ולא פירש הוידי למעלה בשאר החטאות:

ועל דרך הפשט יראה, שאמר בכאן "והתודה" בעבור כי שבועת העדות
יביאו קרבן על זדונה, וכן בשבועת הפקדון הזכיר (במדבר ה ז) והתודו
את חטאתם אשר עשו, אבל בחטאת השגגה לא זכיר וידי.

למה בשבועת הפקדון בפרשתנו – לא הזכיר וידי ?

בפסוקו הוידי מתייחס "לאחת מאלה" – כולל גם לשגגות!

אבל על דעת רבותינו ... שאר כל חטאות למדנו מכאן אבל הזכיר
הוידי בכאן, מפני ששבועת העדות ושבועת ביטוי אין בודונון כרת
והצריכן וידי, וכל שכן למעלה בחטאות קבועות שיתודה על
חייבי כריתות:

מדוע רש"י אינו מתייחס כלל להדגשת הוידי באלו?

והביאור

מנקודת-מוצא מוסרית פסיכולוגית:

המיוחד והמשותף לשלישיית-החטאים הללו
שהחטא בהם – מורכב משני אירועים נפרדים

הרקע בעבר

מדם זוהה כ'חטא'

המעשה בהווה

הצופה האובייקטיבי במעשה-ההווה

אינו מזהה 'מעשה-עבירה' כלל

[בהעדר ידיעתו את הרקע בעבר]

החוטא אינו חש שה'עין רואה' של בני האדם

זיהתה את חטאו בהווה

לדוגמא:

בשבועת-העדות
השומעו נשבע שאינו יודע לו עדות – אינו מזהה 'שבועת שקר' שהרי אינו יכול לדעת אם שלשום הלה "ראה או ידע"
בטומאת מקדש וקדשיו
הרואהו נכנס עתה למקדש – אינו מזהה עבירה שהרי אינו יודע אם קודם לכן נטמא במגע נבילה
בשבועת ביטוי-שפתיים
הרואהו אוכל או ישן עתה – אינו מזהה עבירה שהרי אינו יודע שאמש נשבע הלה שלא יאכל או ישן

שלא כבשאר חטאים – שהחטא בהווה מושלם החוטא חס שהוא עלול להיות ניצפה בעין 'הצופה-האובייקטיבי'

על כן בשלשת החטאים הללו

עלול החוטא להחליט

שלא צריך להטריח עצמו להביא קרבן

(שהרי אף אחד לא ראהו חוטא – ומי יידע?)

ואם למרות "העדר הוכחה-אובייקטיבית"

החליט בכנות וביושר להודות ולא לחפות על עצמו

מגיעה לו התחשבות במצבו הכלכלי !

על פי זה יובן דבר-פלא:

בכל החטאות

מופיע 'ידיעת-החוטא' בצמוד ל"הביא" קרבנו

ספר ויקרא פרק ד

(יד) וְנֹדַעַה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עֲלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקֹּהֵל פֶּר בֶּן בְּקָר לַחַטָּאת וְהִבְיֵאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֱהֹל מוֹעֵד:

ספר ויקרא פרק ד

או הוֹדֵעַ אֱלֹוֹ חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָהּ וְהִבְיֵא אֶת קֶרְבָּנו שְׁעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים

ספר ויקרא פרק ד

או הוֹדֵעַ אֱלֹוֹ חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהִבְיֵא קֶרְבָּנו שְׁעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא:

רק ב"עולה ויורד" משתנה תחביר-הפסוק:

ספר ויקרא פרק ה

[ד]...וְהוּא יִדְעַ וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה:

(ה) וְהָיָה כִּי יֵאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלָיָה:

(ו) [וְהִבְיֵא] אֶת אֲשָׁמוֹ לַיָּדוּד עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נְקֵבָה מִן הַצֹּאן כִּשְׁבָה או שְׁעִירַת עִזִּים לַחַטָּאת.

מה פשר פסוק [ה] המפריד בין ה"ידיעה" ל"הבאה"?

והתשובה:

נקודת המוצא הערכית תשמש עתה כ"מפתח-פרשני" להבנת דיוקי הפסוקים בפרשת "עולה ויורד" וכדלקמן:

הפסוק-המפריד:

(ה) וְהָיָה כִּי יֵאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלָיָה:

לא בא ללמדנו "חובת-יודוי" [כפי שלמד הרמב"ן]

אלא זהו הנימוק-הערכי

שהתורה בעצמה מנמקת את ההתחשבות

"והיה כי יאשם"

[הוא יאשים את עצמו]

"לאחת מאלה"

[שהמכנה-המשותף לשלשתן הוא:]

"והתוודה אשר חטא עליה"

[הוא מיזמתו בא להתוודות ולכפר את חטאו הסמוי]

על כן מגיעה לו ההתחשבות לשלשת דרגות-מצבו

⊠

רעיון זה

מוצפן בתביה-המנחה: "והוא"

(א) ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה וְהוּא עַד או רָאָה או יָדַע אֵם לֹא יגיד וְנִשָּׂא עֲוֹנוֹ:(ב) או נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דְבַר טְמֵא או בְּנִבְלַת חֵיהָ טְמֵאָה או בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה או בְּנִבְלַת שֶׂךְן טְמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טְמֵא וְאָשֵׁם:(ג) או כִּי יִגַּע בְּטְמֵאת אָדָם לְכָל טְמֵאתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם:(ד) או נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבָשָׂא בְּשִׁפְתַיִם לְהִרַע או לְהִיטִיב לְכָל אֲשֶׁר יִבְטֵא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה:

רמב"ן על ויקרא פרק ה פסוק א

(א) והוא עד או ראה או ידע אינם שלשה ענינים, כי אין עד בלא ראה ובלא ידיעה, אבל יאמר, אם שמע קול אלה שנשאו עליו להאלותו [=להשביעו באלה] בדבר שהוא עד בין בראה בין בידיעה, אם לא יגיד יש עליו עון:

- כי יש עדות שתועיל בראה בלא ידיעה,
- ויש שתועיל בידיעה בלא ראה

...ועל דרך הפשט אין צריך לראיה בלא ידיעה, אבל "או ראה" שהוא ראה ההלואה או המקח לגמרי - "או ידע" ששמע אותם מודים במעשה ההוא בפני עדים ולא ראה המעשה:

⊠ ללמדנו ש"עד" פירושו: "או ראה או ידע" – פשימא!

⊠ יכתוב: "אם לא יגיד – והוא עד – ונשא עונו?"

⊠ מה טעם הישנות-הביטוי: "והוא" בפסוקים הללו?

ועל פי הנ"ל יובן:

בשבועת העדות

מי יודע שהוא משקר כרגע?

אם תאמר התובע שהזמינו להעיד – בידועו שהיה "עד" לאירוע?

מבאר הכתוב:

"והוא ידע"

[רק הוא בעצמו יודע בוודאות]

אם רק "ראה" או גם "ידע"

[שהרי לא כל מי שנמצא באירוע "יודע" מה התרחש שם]

"והוא טמא ואשם"

[רק הוא יודע בעת היכנסו למקדש שאמש נטמא]

"והוא ידע ואשם"

[רק הוא היודע בעת אכילתו שאתמול נשבע שלא יאכל]

רש"י על ויקרא פרק ה פסוק ד

ונעלם ממנו – ועבר על שבועתו (שבועות כו) כל אלה בקרבן עולה ויורד כמפורש כאן!

חבל שבועה שיש בה כפירת ממנו אינה בקרבן זו חלל
באשם:

⊠ לשם מה מסכם רש"י דינים של אלו – אם הוא: "כמפורש כאן"?
⊠ עדיין לא למדנו על "כפירת ממנו" – יתייחס לזה במקומה לקמן
בפרשת האשם !

אלא שזוהי הוכחת רש"י והתייחסותו לשאלת ההתחשבות:

"כל אלו בקרבן עולה ויורד"

התדע למה?

"כמפורש כאן"

הנימוק-המפורש בפסוק [כי הוא] "והתוודה" מיזמתו !
[ואין לרש"י מה להוסיף על המפורש כאן...]

ותדע שאכן

זהו "סוד-ההתחשבות" שהרי:

"חבל שבועת כפירת ממנו אינה בזו – חלל באשם"

מפני ששם

ישנו 'צופה אובייקטיבי' היודע שהוא משקר

הלא הוא זה שממנו לווה או זה שאותו הוא עשק

על כן לא מגיעה לו שום התחשבות-חריגה !